

Dr hab. **Weronika JAKUBCZAK**

Warszawa 03.04.2025

r.

Profesor Akademii Pożarniczej

RECENZJA

rozprawy doktorskiej

Pani **mgr Bożeny RÓŻAŃSKIEJ**

na temat:

*UWARUNKOWANIA POZUCIA BEZPIECZEŃSTWA ŻOŁNIERZY SIŁ
ZBROJNYCH RP - UCZESTNIKÓW MISJI POZA GRANICAMI KRAJU*

opracowanej pod kierunkiem naukowym

Pana **gen. bryg. rez. prof. dr hab. inż. Tadeusza Szczurka**

WSTĘP

Kwestie związane z odpornością, budowaniem i utrzymaniem zdolności zawsze były kluczowe w odniesieniu do Żołnierzy. Jednocześnie, przy ich omawianiu, uwarunkowanie poczucia bezpieczeństwa jest kluczowe i jeśli takie poczucie jest oceniane jako wysokie, to może ono pozytywnie wpływać na dobrostan Żołnierzy. Wobec bardzo szybkich zmian w środowisku bezpieczeństwa, istotne jest prowadzenie badań w tym obszarze.

Bardzo ważne jest zrozumienie coraz bardziej kompleksowej wieloaspektowości pojęcia bezpieczeństwa w dobie dzisiejszej, szczególnie, biorąc pod uwagę takie zjawiska, jak wojna czy działania hybrydowe ze szczególnym naciskiem na wojnę kognitywną.

Kluczowe jest zauważenie potrzeb wybranych populacji, jak Żołnierze. Konieczne jest stworzenie takiej atmosfery, żeby mogli oni zauważać i wyrażać swoje potrzeby, tak by w procesie szkolenia zoptymalizować jego założenia kierując się osiągnięciem i utrzymaniem najwyższego poziomu odporności.

Wcześniej wspomnianej, bardzo istotnej, tematyce i związanym z nią treściami poświęcono dysertację poddaną recenzji.

OCENA METODOLOGICZNA

Kwestiom metodologicznym poświęcono Rozdział II „Metodologiczne podstawy badań” strony 72 – 90.

W rozdziale poświęconym założeniom metodologicznym Doktorantka odniosła się do kwestii przedmiotu i celu badań naukowych. Zaprezentowano problem badawczy w postaci pytania o treści: “jakie są istotne czynniki mające wpływ na poczucie bezpieczeństwa żołnierzy WP uczestniczących w misji poza granicami państwa, oraz jakie należałoby podjąć działania, aby to poczucie bezpieczeństwa poprawić?”. Dodatkowo Doktorantka przedstawiła wybrane metody empiryczne i teoretyczne, techniki oraz narzędzia badawcze (2.5. Metody, techniki i narzędzia badawcze ss. 78 - 90). Co istotne, odniosła się też Ona do obszaru badań i scharakteryzowała próbę badawczą.

Zauważając logiczną konstrukcję dysertacji, należy odnieść się do wniosków z rozdziału I pt. „Poczucie bezpieczeństwa – ustalenia terminologiczne”, które jak pisze Doktorantka “stały się podstawą do wypracowania szeroko pojętej metodologii badań empirycznych, w tym dookreślenia przedmiotu badań, problemu badawczego, doboru metod, technik i narzędzi badawczych oraz sformułowania hipotez, które poddano weryfikacji w procesie badawczym.” Powinno to zostać docenione jako element koherentnego przyczynowo skutkowego postępowania w trakcie pisania dysertacji.

Do kwestii metodologicznych w postaci zweryfikowania hipotez szczegółowych Doktorantka odnosi się głównie na ss. 223-225 oraz ss. 277-282. Zostały one zweryfikowane w za różnym wynikiem - niektóre pozytywnie, inne negatywnie, pozostałe udało się potwierdzić tylko częściowo. Warto zauważyć, że o dojrzałym kompleksowym podejściu do prowadzenia badań świadczy fakt, że do wybranych pytań badawczych przyjęto dwie uzupełniające się hipotezy robocze.

Generalnie hipoteza główna została potwierdzona, co zauważa również Doktorantka, która w Zakończeniu, na stronie 320 napisała: "Badania naukowe w obszarze uwarunkowań poczucia bezpieczeństwa żołnierzy Sił Zbrojnych RP uczestniczących w misji poza granicami państwa generalnie potwierdziły przypuszczenia autora zawarte w przyjętych hipotezach."

Należy zauważyć, że cel badań, którym było “określenie istotnych czynników mających wpływ na poczucie bezpieczeństwa żołnierzy Wojska Polskiego oraz dokonanie próby wskazania kierunków zmian w obszarze wieloaspektowego oddziaływania na poczucie bezpieczeństwa podmiotów indywidualnych i zbiorowych”ostał osiągnięty. Miało to miejsce dzięki przeprowadzeniu studiów literaturowych i analiz teoretycznych, jak również uwzględnieniu wyników badań empirycznych.

Z punktu widzenia odpowiedniego i przystępnego przedstawienia wyników, istotne jest umieszczenie “Wniosków” pod każdym z rozdziałów merytorycznych, gdzie Doktorantka wyraziła w syntetyczny sposób swoje naukowe refleksje nad poszczególnymi problemami badawczymi, szerzej opisanymi w treści poszczególnych rozdziałów.

Prowadząc badania nad uwarunkowaniami poczucia bezpieczeństwa, Doktorantka koncentrowała prace na trzech głównych aspektach “1) określeniu istoty poczucia bezpieczeństwa

oraz czynników mu zagrażających, 2) poszukiwaniu oraz wskazaniu czynników kształtujących poczucie bezpieczeństwa, 3) wskazaniu czynników mających największy wpływ na poczucie bezpieczeństwa, aby poprzez ich zapewnienie zwiększyć subiektywne poczucie bezpieczeństwa i prognozować kierunki oddziaływania na podmioty indywidualne i zbiorowe.”

Dowiodła Ona, że “Działanie jednostki w warunkach wielu zagrożeń i realizacja przez nią bezpieczeństwa upoważnia do stwierdzenia: pomimo iż koncentruje się ono na subiektywnym doświadczaniu bycia bezpiecznym - to jednak wskazuje na potrzebę holistycznego podejścia do problematyki. Wykazano, że poczucie bezpieczeństwa żołnierzy jest złożonym procesem świadomościowym, na który ma wpływ ogromnie dużo czynników. Uwarunkowania obiektywne takie jak: poziom wyposażenia i poziom wykształcenia – mają wpływ na sferę poznawczą zawierającą się w osiąganiu właściwego poziomu wiedzy, niezbędnej do wykonywania obowiązków. Sfera umiejętności polega na zdobywaniu zdolności wykorzystania swojej wiedzy w praktyce. Liczebność i skład kontyngentu jest wynikiem adaptacji do warunków bezpieczeństwa, wynikających z poziomu aktualnych wyzwań bezpieczeństwa w celu wzmacniania bezpieczeństwa wschodniej i południowej flanki NATO i całego Sojuszu Północnoatlantyckiego. Przygotowanie psychiczne do wykonywania zadań na misji to sfera emocjonalna, której ukształtowanie pozwala na odpowiednie efektywne wykonywanie zadań podczas szybko zmieniających się warunków działań na misji. Sfery te korelują ze sobą, zwiększając lub zmniejszając poczucie bezpieczeństwa żołnierza w sytuacji działania poza granicami państwa. W trakcie służby w Polskim Kontyngencie Wojskowym w Rumunii żołnierze byli narażeni na liczne czynniki stresogenne, które wywierały wpływ na ich kondycje psychofizyczną i poprzez to miały wpływ na poczucie bezpieczeństwa.”

W niniejszej dysertacji skoncentrowano się na wykazaniu, że Żołnierze “muszą nie tylko definiować zagrożenia, ale także potrafić się do nich przygotować z perspektywy uwzględniającej świadomość udziału w kształtowaniu bezpieczeństwa. Jest to istotne zagadnienie szczególnie w obliczu wojny poznawczej, która nie tylko integruje wszystkie elementy dostępne w sferze informacyjnej, psychologicznej czy cybernetycznej, ale także osiąga coraz wyższy poziom manipulowania percepcją populacji docelowej i zapewniając osiągnięcie pożądanej reakcji.” Permanentne zmiany w kulturze organizacyjnej sił zbrojnych w obliczu wzrastającej liczebności wojska i zmieniających się pokoleń X, Y, Z wymuszają dostosowanie się do coraz szybciej postępującej ciągłej transformacji sił zbrojnych nakierowanej na zapewnianie lepszej adaptacji na potrzeby młodszych pokoleń Żołnierzy i zmniejszenia odpływu kadr z Wojska. Z tego względu, przygotowanie do służby musi brać pod uwagę wieloaspektowe systematyczne zmiany w kulturze organizacyjnej sił zbrojnych. Budowanie wysokiego stopnia odporności musi się wiązać ze wzbogacaniem wiedzy Żołnierzy, jak mogą oni zwiększyć poczucie bezpieczeństwa. Metody zwiększające rezyliencję muszą promować poznawanie procesów społecznych oraz doświadczanie funkcjonowania w rzeczywistości społecznej, umożliwiającej tworzenie więzi społecznych i bezpośrednie interakcje społeczne czy doskonalenie umiejętności praktycznego działania. Edukacja powinna być ukierunkowana na doświadczanie i praktyczne poznanie siebie w działaniu przez Żołnierzy.

Doktorantka dla lepszego zobrazowania poruszanej tematyki umieściła w dysertacji aż 54 rysunki i 17 tabel, które stanowią wartość dodaną dysertacji i zwiększają jej przystępność. Dodatkowo dysertacja posiada pięć załączników.

Wyprowadzane wnioski oparte na licznych analizach opatrzone są przypisami z literatury zagranicznej i polskiej.

Co jest jednym z kluczowych elementów przemawiających za pozytywną oceną dysertacji, Doktorantka prowadząc interdyscyplinarne badania zdecydowała się na wykorzystanie wielu istotnych opracowań o charakterze naukowym takich Autorów jak Ziemba, Zimbardo, Rotter, Lazarus, Grzegorzewska, Goleman, Brzeziński, Borucka, Atkinson czy Anderson.

Liczna bibliografia obejmuje 274 pozycje, z których wiele jest napisanych w języku angielskim. Tak obszerny katalog różnego rodzaju źródeł relewantnych dla treści niniejszej dysertacji, tak z punktu widzenia metodologii, jak i pod względem merytorycznym, świadczy o skrupulatności Doktorantki i starannym przeprowadzeniu badań. Doprecyzowując, refleksji naukowej Doktorantka poddała literaturę i dokumenty normatywne wytworzone przez komórki organizacyjne Ministerstwa Obrony Narodowej.

W swoich eksploracjach naukowych Doktorantka użyła teoretycznych i praktycznych metod badawczych, koncentrując się na wykorzystaniu informacji z ogólnodostępnej literatury, dokumentów normatywnych komórek organizacyjnych Ministerstwa Obrony Narodowej. Prowadziła one badania pełniąc zadania psychologa Polskiego Kontyngentu Wojskowego w Rumunii.

Materiał empiryczny w procesie badawczym Doktorantka uzyskała w wyniku zastosowania sondażu diagnostycznego, w ramach którego postawiła na wykorzystanie technik kwestionariuszowych i ankiet:

- Kwestionariusz Doświadczenia Bezpieczeństwa (KPB),
- Bezpieczeństwo Psychologiczne (BP),
- Mini – COPE Charles Carver Adaptacja: Zygfryd Juczyński, Nina Ogińska-Bulik, Skala Oceny Społecznego Reagowania (SRRS – Skala Stresu Holmesa i Rahe'a) oraz kwestionariusz wywiadu.

Grupę respondentów stanowiło 221 Żołnierzy Polskiego Kontyngentu Wojskowego w Rumunii. Istotne dla wyników badań było też zaangażowanie narzędzia obserwacji uczestniczącej przez Doktorantkę, co umożliwiło Jej zdobycie kluczowych informacji nt. trudności wpływających na poczucie bezpieczeństwa Żołnierzy i tendencji zachowania uczestników misji.

Wyniki badań własnych Doktorantka wraz z niezbędnym komentarzem przedstawiła na wykresach.

Rozprawa doktorska wpisuje się w obszar nauk o bezpieczeństwie, nie tylko z powodu nowych poznawczych horyzontów w niej zawartych, które wynikają z przemyśleń autorki na bazie wnikliwej analizy literatury przedmiotu i materiału empirycznego, ale również ze względu na próbę zaprezentowania działań, jakie należałoby podjąć, aby to poczucie bezpieczeństwa poprawić. Dysertacja poszerza i porządkuje wiedzę na temat zadań na rzecz bezpieczeństwa w tym obszarze.

Podsumowując, kwestie metodologiczne są wykorzystane w odpowiednim stopniu.

W kontekście oceny metodologicznej problemu do zaprezentowania przez Doktorantkę w trakcie obrony:

****1. Proszę przedstawić w syntetyczny sposób z jakich źródeł korzystała Doktorantka, jeśli chodzi o metodologię badań w naukach o bezpieczeństwie. Proszę wyjaśnić czym się Doktorantka kierowała w swoim wyborze.***

OCENA MERYTORYCZNA

Dysertacja pt. "Uwarunkowania poczucia bezpieczeństwa żołnierzy Sił Zbrojnych RP uczestników misji poza granicami kraju" zawiera przedstawienie rezultatów procesu badawczego, podczas którego Doktorantka podjęła się próby zdefiniowania podstawowych czynników, decydujących o poczuciu bezpieczeństwa Żołnierzy w trakcie operacji poza granicami państwa. Ponadto, Dysertacja koncentruje się na opisanu osobistych doświadczeń stanu/procesu bezpieczeństwa uwzględniając analizę czynników, które wpływają na sposób, w jaki dana osoba zachowuje się w sytuacji o danym poziomie zagrożenia i bezpieczeństwa. Doktorantka poddaje przekrojowej analizie szereg aspektów ww. czynników, w szczególności, ich znaczenia dla Żołnierzy służących w misjach pokojowych. W wyniku przeprowadzenia niniejszych badań określono i usystematyzowano teoretyczne elementy rzutujące na poczucie bezpieczeństwa i zagrożeń podczas pracy za granicą. Aspekt utylitarny Dysertacji kładzie akcent na możliwe sposoby zwiększenia poczucia bezpieczeństwa Żołnierzy.

Przy recenzowaniu niniejszej Dysertacji pod kątem wartości treści o charakterze merytorycznym, konieczne jest podkreślenie, że przedstawione przez Doktorantkę dzieło ma istotną wartość poznawczą i edukacyjną.

Właściwy sposób przedstawienia informacji w poszczególnych rozdziałach dowodzi, że Doktorantka bardzo swobodnie czuje się w naukowym eksplorowaniu niniejszej tematyki, co wynika z dogłębnego jej przestudiowania i właściwego zrozumienia przedmiotu badań.

Odpowiednia selekcja i przedstawienie problemów są kluczowe również ze względu na fakt, że badana problematyka wymaga dalszych eksploracji naukowych, co zauważa również sama Doktorantka. Ta świadomość, jest ważnym atrybutem Naukowca, który musi mieć zdolność oznaczania dalszych kierunków prac. Tematyka związana z poczuciem bezpieczeństwa ze względu na swój charakter cały czas ewoluuje i zyskuje na znaczeniu, a także spotykają się z coraz większym zainteresowaniem.

W związku z powyższym, na uwagę zasługuje należyta selekcja badanych kwestii i ich przejrzyste przedstawienie w formie rozdziałów i podrozdziałów.

Doktorantka podzieliła swoją dysertację na sześć rozdziałów (razem z wstępem, zakończeniem, bibliografią, spisem rysunków, tabel, wykresów i załącznikami - ponad 300 stron), których treść podporządkowała dążeniu do rozwiązania postawionych problemów szczegółowych. Cel ten udało się osiągnąć. W strukturze rozprawy łatwo wyróżnić części teoretyczną i empiryczną.

Rozdział I pt. „Poczucie bezpieczeństwa – ustalenia terminologiczne” przedstawiono kwestie bezpieczeństwa, znaczenia i istoty poczucia bezpieczeństwa, bezpieczeństwa psychologicznego w zespole, a także zjawiska zagrażające poczuciu bezpieczeństwa.

Jak już wcześniej pisano, rozdział II pt. „Metodologiczne podstawy badań”, zawiera kwestie przedmiotu oraz celu badań naukowych. Zaprezentowano tam problem badawczy wyrażony w pytaniu: “jakie są istotne czynniki mające wpływ na poczucie bezpieczeństwa żołnierzy WP uczestniczących w misji poza granicami państwa, oraz jakie należałoby podjąć działania, aby to poczucie bezpieczeństwa poprawić? Odniesiono się do metod empirycznych i teoretycznych, technik oraz narzędzi badawczych. Doktorantka również odniosła się do obszaru badań i scharakteryzowała próbę badawczą.

Rozdział III, który jest zatytułowany „Uwarunkowania subiektywne poczucia bezpieczeństwa” odnosi się do istotnych zjawisk pozamilitarnych (o charakterze psychologicznym, świadomościowym) wpływających na poczucie bezpieczeństwa Żołnierzy.

W rozdziale IV o nazwie „Uwarunkowania obiektywne poczucia bezpieczeństwa badanych żołnierzy” Doktorantka skoncentrowała się na przedstawieniu kwestii formowania, organizacji, liczebności wyposażenia i wyszkolenia Polskiego Kontyngentu Wojskowego w Rumunii.

W rozdziale V pt. „Uwarunkowania sytuacyjne a poczucie bezpieczeństwa żołnierzy uczestniczących w misji” zawarto analizę wyników badań poczucia bezpieczeństwa Żołnierzy w podczas realizacji zadań poza granicami państwa.

W rozdziale VI pt. „Prognozowane kierunki zmian w obszarze wieloaspektowego oddziaływania na poczucie bezpieczeństwa podmiotów indywidualnych i zbiorowych” znajduje się podsumowanie wyników badań w środowisku żołnierzy oraz rekomendacje odnośnie kierunków rozwoju, doskonalenia procesu przygotowania i zwiększenia poczucia bezpieczeństwa.

Co istotne, każdy rozdział merytoryczny zakończony jest syntetycznymi wnioskami, powstałymi w wyniku skrupulatnego procesu weryfikacji założonych hipotez znajdują się tam też wnioski końcowe relewantnego problemu badawczego.

Dysertację wieńczy treść pięciu załączników, czyli wyselekcjonowanych i wykorzystanych na potrzeby badań narzędzi badawczych: kwestionariuszy i ankiety.

Należy zauważyć, że Autorka prezentując dojrzałość w zakresie prowadzenia badań podkreśla złożoność podjętej problematyki i konieczność prowadzenia dalszych eksploracji naukowych, jednocześnie wyrażając nadzieję, że obszerna dysertacja w odpowiedni sposób wyczerpuje główne zagadnienie badawcze. W szczególności, pieczołowita analiza literatury przedmiotu i analiza materiału empirycznego poparte odpowiednio wyselekcjonowanymi metodami badawczymi umożliwiła przeprowadzenie wnikliwego procesu badawczego i zaprezentowanie zagadnień dotyczących poczucia bezpieczeństwa.

Kluczowe jest, że treść rozdziału piątego pt. „Uwarunkowania sytuacyjne a poczucie bezpieczeństwa żołnierzy uczestniczących w misji” umożliwiła Doktorantce odniesienie się do niezmiennie istotnej kwestii odporności żołnierzy w sytuacji realizacji zadań poza granicami państwa, jakie można określić na podstawie wyników badań własnych Doktorantki. Jest to kolejny bardzo ważny temat, który będzie dodatkowo cieszył się zwiększającym się zainteresowaniem w przyszłości i uwzględnienie go w dysertacji to dowód na doskonałe wyczucie trendów w naukach o bezpieczeństwie i samym bezpieczeństwie przez p. Bożenę Różańską, co dobrze rokuje, jeśli chodzi o Jej dalszą karierę akademicką.

O wysokiej jakości dysertacji w odniesieniu do jej walorów analitycznych świadczy też treść rozdziału VI: „Prognozowane kierunki zmian w obszarze wieloaspektowego oddziaływania na poczucie bezpieczeństwa podmiotów indywidualnych i zbiorowych”, gdzie odniesiono się do wielu istotnych aspektów jak środowisko badanych Żołnierzy i możliwe kierunki rozwoju, kierunki doskonalenia procesu przygotowania Żołnierzy na misji, a przede wszystkim zaprezentowano propozycje działań w kierunku poprawy poczucia bezpieczeństwa Żołnierzy. Między innymi, bazując na wynikach dostępnych badań p. Bożena Różańska podkreśla, że “że dla badanych żołnierzy na misji poza granicami państwa w sytuacji wielu obciążeń: bezpieczeństwo to uświadomiony stan komfortu wyrażający się w braku zagrożeń. Dla bezpieczeństwa badanych żołnierzy kluczowe okazały się aspekty materialne, relacje osobiste i zawodowe oraz harmonia rodzinna. Wartość bezpieczeństwa wyraża się dla nich przede wszystkim poprzez bezpieczeństwo rodziny. (...) Pogorszenie relacji rodzinnych bardzo znacząco wpływa na osłabienie poczucia bezpieczeństwa żołnierzy. (...) Programy edukacyjne dowódców i psychologów oraz programy pracy z żołnierzami powinny traktować ten fakt priorytetowo i podejmować działania mające na celu zwiększanie kompetencji żołnierzy w zakresie budowania relacji interpersonalnych oraz szczególnej dbałości o zdrowie fizyczne i psychiczne. Szczególnie ważny jest ten kierunek dla kształtowania poczucia bezpieczeństwa – im młodsze pokolenie żołnierzy bierzemy pod uwagę.” Istotną rolę pełnią też aspekty relacji w pracy, wojny informacyjnej, cyberzagrożenia. Odpowiedzią na powyższe powinno być przede wszystkim “Stałe dokształcanie umiejętności związanych z praktycznym angażującym działaniem, które jest jednym z kluczowych elementów wzmacniania poczucia bezpieczeństwa żołnierzy” oraz odpowiednie przywództwo. Powinno to umożliwiać funkcjonowanie “Bezpiecznego wojska, które sprzyja zdrowiu psychicznemu, służy rozwojowi osobistemu i rozwojowi zawodowemu żołnierzy. Otwarta komunikacja, współpraca w gronie żołnierzy, a także możliwość osiągania sukcesów i czerpania satysfakcji ze służby, wszystko to zapobiega wypaleniu zawodowemu żołnierzy.”

Dodatkowo, na szczególne docenienie zasługuje część pracy zatytułowana "6.3. Propozycje działań w kierunku poprawy poczucia bezpieczeństwa żołnierzy", gdzie Doktorantka zauważa tak ważne kwestie jak “priorytetowe obszary, w których doskonalenie kompetencji żołnierzy, a w szczególności świeżo awansowanych dowódców niższego szczebla dowodzenia - mogłoby wpłynąć dla wzmacniania poczucia bezpieczeństwa:

- Samoświadomość – praktyczna umiejętność zauważania swoich odczuć, kierowania swoimi odczuciami, celowego poszerzania doświadczeń, uwalniania określonych emocji, zdolność do bycia obserwatorem siebie bez utraty kontroli otoczenia i kontaktu z innymi;
- Wartościowe zaangażowanie – wiedza o tym, co jest rzeczywiście aktualnie ważne, pozostawanie w kontakcie z celami/zadaniami/wartościami, które wybieramy i realizujemy niezależnie od pojawiających się trudności i zagrożeń;
- Komunikowanie się – w relacjach międzyludzkich skuteczniejsza jest prośba niż rozkaz;
- Postępowanie w sytuacjach trudnych – kreowanie pozytywnej atmosfery wobec zmian;

- Współpraca – troska o innych i wsparcie dla potrzebujących (w przypadku dowódców drużyn oraz dowódców wyższego szczebla doskonalenia wymaga również gotowość do podejmowania mediacji między ludźmi);

- Dowodzenie – powstrzymywanie się od bezwzględnego wymuszania posłuszeństwa z jednoczesnym doskonaleniem innych sposobów komunikacji z podwładnym.”

Śmiałe konkretne stwierdzenia dowodzą dużego potencjału badawczego i zdolności w zakresie potencjalnego rozpowszechniania wyników badań u Doktorantki, np.:

1. “Bezpieczne wojsko, sprzyja zdrowiu psychicznemu, służy rozwojowi osobistemu i rozwojowi zawodowemu żołnierzy. Otwarta komunikacja, współpraca w gronie żołnierzy, a także możliwość osiągania sukcesów i czerpania satysfakcji ze służby, wszystko to zapobiega wypaleniu zawodowemu żołnierzy. Wychodząc z powyższych założeń, bardzo ważne staje się przygotowanie kadr do realizacji w jednostkach programów edukacyjnych, nastawionych na budowanie klimatu bezpieczeństwa i zaufania. Przeciwdziałanie zagrożeniom bezpieczeństwa fizycznego i psychicznego – wymaga budowania porozumienia, tworzenia wspólnoty żołnierskiej.”
2. “Profesjonalny żołnierz, by sprostać wieloaspektowym zagrożeniom, powinien być osobą zdrową, szczęśliwą i zintegrowaną – to pozwala osiągnąć równowagę osobistą w stopniu zapewniającym poczucie bezpieczeństwa. Systematyczne zdobywanie wielu umiejętności, psychologicznych i społecznych jest bez wątpienia warunkiem zdrowia psychicznego, obojętne czy rozumie się je, jako zdolność do uzyskania indywidualnego poczucia bezpieczeństwa, czy też, jako brak zaburzeń emocjonalnych - co stanowić może zarówno o bezpieczeństwie zbiorowym jak i indywidualnym.
3. Przygotowanie psychologiczne żołnierzy do udziału w misjach poza granicami kraju powinno obejmować nie tylko przygotowanie teoretyczne, ale przede wszystkim liczne ćwiczenia i warsztaty umożliwiające nabycie kompetencji z zakresu radzenia sobie ze stresem i emocjami oraz z zakresu samopoznania potencjału psychologicznego żołnierza. Rozpoznawanie i podejmowanie aktywnych działań obniżających napięcie emocjonalne i dbanie o zachowanie higieny psychicznej pozwala żołnierzom na utrwalenie zachowań prozdrowotnych, a po powrocie do kraju przyspiesza powrót do satysfakcjonującego funkcjonowania w pełnionych rolach.”

Należy zauważyć, że Doktorantka jest świadoma zmian związanych ze zmianą pokoleniową i proponuje prowadzenie odpowiedniej polityki kadrowej, tak aby umożliwić nie tylko napływ nowych kadr (pokolenia Y i z pokolenia Z), ale też ich utrzymanie i rozwój. Podkreśl Ona też tak istotne kwestie, jak stabilność zatrudnienia, wypalenie zawodowe, potrzeba wykonywania pracy z misją, pracy sprawczej, sensownej, którą można opisywać słowami: “twórcza praca/działanie, relacje z ludźmi, doświadczanie piękna i dobra, a także odpowiedzialne podejmowanie nieuniknionego cierpienia”.

Tego typu myślenie strategiczne jest zauważalne dla Naukowców z dużym potencjałem. Podejście z szacunkiem do ogromu pracy, jaki wiąże się z prowadzeniem badań

naukowych i odpowiednie postrzeganie tego procesu w czasie bardzo dobrze świadczy o możliwościach Doktorantki, jeśli chodzi o dalszą karierę naukową.

Autorka stawia na stworzenie odpowiedniego systemu motywacyjnego: "Po analizie badań, szczególnie w zakresie budowania bezpieczeństwa w zespole sensowne wydaje się wdrażanie wiedzy z zakresu pozytywnej motywacji, która promuje progres zamiast perfekcji w działaniu, co pozwala stale doskonalić się i budować w ten sposób wzrost poczucia bezpieczeństwa indywidualnego. "Co istotne, nie pominięto też praktycznego wdrożenia koncepcji „work-life balance w służbie”.

Cel poznawczy, opisany przez Autorkę jako: identyfikacja tendencji stanu obecnego w zakresie bezpieczeństwa, w tym zagrożeń i innych czynników mających wpływ na poczucie bezpieczeństwa w specyficznych, trudnych warunkach, ze szczególnym uwzględnieniem roli, jaką odgrywają w tej aktywności aspekty pozawojskowe został osiągnięty. Wynika to z faktu, że Autorka w swojej Dysertacji działa synergetycznie. Polega to na tym, że w treści szczegółowo, ale przystępnie, wskazano możliwe rozwiązania prowadzące do osiągnięcia także celu pragmatycznego pozwalającego na praktyczne wdrożenie propozycji.

Biorąc pod uwagę powyższe, Nauki o Bezpieczeństwie skorzystają na włączeniu do prac ich przedstawicieli osoby o takim potencjale, jak Doktorantka.

Z punktu oceny potencjału i zdolności wymaganych dla Kondydatki na Doktora Nauk o Bezpieczeństwie należy zauważyć, w jak dojrzały sposób Doktorantka identyfikuje potrzebę prowadzenia dalszych badań: "Zaproponowane rozwiązania oraz wnioski nie zamykają wachlarza możliwości i rozwiązań, które mogą zostać wykorzystane do doskonalenia systemu bezpieczeństwa. Uzyskane oraz zaprezentowane wyniki badań mają uniwersalny, nowatorski charakter, który może przyjąć też inną formę pod wpływem rozwoju dorobku naukowego."

W kontekście tego rozdziału, pytanie do Pani Doktorantki:

****1. Proszę pokrótce przedstawić, które z Pani rekomendacji warto na chwilę dzisiejszą wprowadzić w życie i dlaczego? Jeśli miałyby Pani wybrać tylko dwie z nich, które by to były i czy wdrażanie właśnie ich mogłoby się wiązać z jakąś synergią?***

W części pracy zatytułowanej "Podsumowanie" Doktorantka zawarła wyniki badań w środowisku żołnierzy, rekomendowała kierunki rozwoju, doskonalenia procesu przygotowania i poprawy poczucia bezpieczeństwa.

Co istotne, w każdym z rozdziałów sformułowano wnioski, które były wynikiem weryfikacji przyjętych hipotez oraz wyrażono wnioski końcowe omawianego problemu badawczego.

Warto zauważyć, że zawarte w dysertacji treści mieszczą się w aktualnych i ważnych obszarach tematycznych badań nauki polskiej i międzynarodowej w zakresie bezpieczeństwa. Oprócz dużej wartości merytorycznej, dodatkowym argumentem sprzyjającym ich rozpowszechnianiu w Polsce jest fakt, że Dysertacja zawierająca aktualne informacje ze źródeł obcojęzycznych jest napisana w języku polskim. Dzięki temu informacje na temat lepszego zrozumienia szans i zagrożeń związanych z odpornością żołnierzy mogą być udostępnione szerokiej rzeszy odbiorców polskojęzycznych.

Ogólnie pod względem merytorycznym praca nie budzi zastrzeżeń i zasługuje na docenienie i rozpowszechnienie, co przyniosłoby korzyści dla podnoszenia wiedzy osób zainteresowanych tak istotną i poszukiwaną tematyką.

WNIOSEK KOŃCOWY

Dzieło będące przedmiotem recenzji zostało wykorzystane do zaprezentowania wartościowych wyników badań, ocenionych wcześniej. Przygotowano w je tak, że szeroka specjalistyczna wiedza Doktorantki jest przedstawiona w przystępny sposób, a stawiane w jego treści tezy są nie tylko logiczne, ale mają odpowiednie uzasadnienie.

Układ pracy jest zasadniczo logiczny i prawidłowy. W szczególności, w pracy znajduje się "Spis treści", "Wstęp", "Rozdział I. Poczucie bezpieczeństwa – ustalenia terminologiczne", rozdział metodologiczny pt. "Rozdział II. Metodologiczne podstawy badań", "Rozdział III. Uwarunkowania subiektywne poczucia bezpieczeństwa", "Rozdział IV. Uwarunkowania obiektywne poczucia bezpieczeństwa badanych żołnierzy", "Rozdział V. uwarunkowania sytuacyjne a poczucie bezpieczeństwa żołnierzy uczestniczących w misji", "Rozdział VI. Prognozowane kierunki zmian w obszarze wieloaspektowego oddziaływania na poczucie bezpieczeństwa indywidualnych i zbiorowych podmiotów", "Zakończenie", "Bibliografia" obejmująca 274 pozycje, spisy rysunków i tabel oraz załączniki (5).

Oprócz klarownie przedstawionych kwestii merytorycznych, a uwagę zasługuje:

- liczna bibliografia w językach polskim, angielskim i niemieckim,
- liczne elementy graficzne (54 rysunki) mające na celu umożliwienie lepszego zrozumienia treści,
- liczne tabele (17) pozwalające na lepsze przedstawienie treści w uporządkowany wizualnie sposób,
- treść i dobór załączników niezbędnych do przeprowadzenia badań.

Doktorantka wykazała się głęboką znajomością problematyki związanej z kwestiami istotnymi dla budowania i utrzymania wysokiego stanu odporności jak poczucie bezpieczeństwa. Tego typu interdyscyplinarne podejście, gdzie wspierano się wiedzą z kilku dziedzin jak nauki o bezpieczeństwie, socjologia i psychologia zaowocowały interesującymi wynikami.

W szczególności, Doktorantka przeprowadziła kompleksowe z zaangażowaniem 221 respondentów – żołnierzy Polskiego Kontyngentu Wojskowego w Rumunii.

W badaniu wykorzystano kilka narzędzi:

- Kwestionariusz Doświadczania Bezpieczeństwa (KPB),
- Bezpieczeństwo Psychologiczne (BP),
- Mini – COPE Charles Carver Adaptacja: Zygfryd Juczyński, Nina Ogińska-Bulik, Skala Oceny Społecznego Reagowania (SRRS – Skala Stresu Holmesa i Rahe'a) oraz kwestionariusz wywiadu.

Wyniki badań własnych Doktorantka wraz z niezbędnym komentarzem przedstawiła na wykresach.

Powyższe dowodzi posiadania umiejętności przygotowania i prowadzenia na odpowiednim poziomie badań w naukach o bezpieczeństwie z odpowiednim doбором narzędzi z innych nauk. Dobrze to rokuje w dobie zwiększania się interdyscyplinarności i zacierania granic pomiędzy różnymi dziedzinami badań.

Przygotowanie dysertacji w zaprezentowanej postaci jest dowodem na to, że Doktorantka potrafi właściwie interpretować fakty i wyciągać wnioski oraz jest kreatywna.

Na szczególne docenienie zasługuje wcześniej już wspomniana część pracy zatytułowana "6.3. Propozycje działań w kierunku poprawy poczucia bezpieczeństwa żołnierzy", gdzie Doktorantka podkreśla, jakie kroki należy podjąć, by pomóc w kształtowaniu wysokiego stopnia odporności Żołnierzy.

Zasadniczo, treść rozprawy doktorskiej wpisuje się w obszar nauk o bezpieczeństwie ze względu na przedstawienie istotnych wyników badań (szczególnie analizy literatury przedmiotu i materiału empirycznego), w niej zawartych, które dobrze korespondują z przemyśleniami Doktorantki, ale również ze względu na podjęcie próby zaprezentowania w formie rekomendacji aktywności, jakie należy podjąć w celu zwiększenia poczucia bezpieczeństwa u Żołnierzy. Należy zauważyć, że recenzowana Dysertacja w zdecydowany sposób poszerza i porządkuje zasób wiedzy w tematyce kluczowych działań na rzecz bezpieczeństwa w tym obszarze.

Niniejszą publikację polecam ze względu na wysoką wartość poznawczą i wysiłek twórczy Doktorantki, pojawienie się nielicznych błędów językowych świadczy o tym, że została ona przygotowana przez człowieka z pominięciem stosowania narzędzi AI.

Biorąc pod uwagę powyższe, rozprawę doktorską Pani mgr Bożeny Różańskiej oceniam pozytywnie.

Tym samym stwierdzam, że niniejsza praca spełnia warunki określone w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* (Dz. U. z 2021 r. poz. 478). Stawiam zatem wniosek o dalsze procedowanie przewodu doktorskiego i dopuszczenie Pani mgr Bożeny Różańskiej do publicznej obrony recenzowanej rozprawy.

Dr hab. Weronika Jakubczak, Profesor APoż